

володимир
дмитренко

ТІБЕРІЙ КАЛІГУЛА КЛАВДІЙ

*Видання здійснене за участі
Програми підтримки перекладів
російської літератури TRANSCRIPT
Фонду Михайла Прохорова*

Володимир Дмитренко

— • —

Імператори Тіберій,
Калігула і Клавдій.
Римська імперія
після Октавіана Августа

— • —

УДК 94(37)

Д 53

Володимир ДМИТРЕНКО

ІМПЕРАТОРИ ТІБЕРІЙ, КАЛІГУЛА І КЛАВДІЙ.

РИМСЬКА ІМПЕРІЯ ПІСЛЯ ОКТАВІАНА АВГУСТА

Науково-популярне видання

ДМИТРЕНКО Володимир

Д 53 Імператори Тіберій, Калігула і Клавдій. Римська імперія після Октавіана Августа. *Науково-популярне видання.* — Львів: Кальварія, 2019. — 200 с.

ISBN 978-966-663-424-8

Після Октавіана Августа Римською імперією правило троє яскравих, геть не схожих між собою імператорів: геніальний, але жорстокий полководець Тіберій; яскравий, але неврівноважений оратор Калігула; розважливий, але дуже ефективний правитель Клавдій.

Вже замолоду Тіберій зажив гучної слави видатного полководця. Однак це не врятувало його від восьми років заслання і щоденного очікування присланих із Рима вбивць... Імператором він став у п'ятдесят шість і правив 22 роки. Тіберій ніколи не домагався прихильності римлян, а через його нечувану жорстокість — смерть імператора викликала в народі радість.

Після жорстокого Тіберія Калігула здавався найбажанішим правителем. Однак його правління скінчилося заколотом та вбивством імператора, а в людській пам'яті залишився образ божевільного розпусника, що затьмарив його реальні риси та досягнення: високу освіченість і ораторські здібності, будівництво в Римі багатьох важливих і потрібних споруд, і врешті — особисту драму, що призвела до трагічних наслідків...

Наступник Калігули, Клавдій, був небожем Тіберія та дядьком Калігули. У родині Клавдія вважали нездарою. Утім, на 51-му році життя він за дивним збігом обставин отримує імператорську владу, і його правління залишається в історії як ефективне, зважене та розумне. Коли Клавдій помер, його поховали урочисто та з усіма почестями і, на відміну від двох попередників, обожнили.

ББК 63.3(0)32

All rights reserved.

Усі права застережено.

ISBN 978-966-663-424-8

© Володимир Дмитренко, текст, 2004, 2019

© «Кальварія», 2019

Зміст

Тіберій

1. Історія роду Клавдіїв. Народження Тіберія, доля його батька і другий шлюб матері 11
2. Дитинство. У домі Марка Галлія. Вхідження в дім Октавіана. Підкорювач норікців, ретів, вінделіків, паннонців та інших народів 15
3. Перший шлюб і розлучення. Примусове одруження із Юлією Старшою. Удачі в походах і невдача в сімейному житті. Розрив Тіберія з Юлією Старшою й добровільне заслання 21
4. Повернення із заслання. Новий злет. Октавіан усиновлює Тіберія, Тіберій усиновлює Германіка. Знову на чолі військ 28
5. Тріумф 12 року. Тіберій призначається співправителем Октавіана Августа. Загострення ситуації на Балканах. Смерть Октавіана Августа. Тіберій стає імператором. Доля Агріппи Постума 38
6. Початок правління. Лівія і Тіберій — непрості взаємини матері й сина. Підхід Тіберія до рішення державних проблем ... 43
7. Судова система Риму за Тіберія. Поширення чужоземних релігій. Ставлення Тіберія до магії та астрології 51

8. Бунт римських легіонів у Германії і Паннонії та його придушення. Германські походи Германіка. Тіберій відкликає Германіка заради святкування тріумфу і призначає його консулом	55
9. Місія Германіка на Сході. Призначення Гнея Пізона намісником Сирії. Приєднання до Риму Каппадокії й Коммагени. Причини зміни зовнішньої політики Тіберія. Успіхи дипломатії Тіберія у Фракії. Здобутки Друза Молодшого в Германії	61
10. Конфлікт Германіка і Гнея Пізона. Загадкова смерть Германіка	64
11. Агріпина Старша вимагає помсти. Справа Пізона	67
12. Весілля онуки Тіберія із сином Германіка й Агріпини Старшої. Смерть Друза Молодшого. Стосунки між Тіберієм і родиною Германіка остаточно псуються. Доля Агріпини Старшої та її синів	70
13. Тіберій жорсткішає. Посилення значення преторіанської гвардії. Повстання Такфаріната. Право на тріумф стає привілеєм імператора. Повстання фракійців. Повстання Юлія Флора та Юлія Сакровіра в Галлії	75
14. Піднесення Елія Сеяна. Життя Тіберія на Капрі. Страта Елія Сеяна. Смерть Тіберія	79

Калігула

1. Дитинство у військових таборах. Загибель батька	91
2. Повернення до Рима. Трагічна доля братів і матері	93
3. Життя на Капрі. Страта Елія Сеяна й піднесення Калігули. Перший шлюб майбутнього імператора і його позашлюбні зв'язки. Смерть Тіберія. Калігулу проголошують імператором	98
4. Перші кроки нового імператора. Калігула й Тіберій Гемелл	101

5. Почесті родичам, амністія засуджених. Смерть Антонії Молодшої	105
6. Свята й роздачі. Інтриги тетрарха Агріппи. Зіткнення в Александрії між греками й іудеями. Арешт Авілія Флакка. Агріппа стає царем Іудеї	109
7. Хвороба Калігули. Розправа над Тіберієм Гемеллом. Одруження Калігули з Лівією Орестіллою. Стосунки Калігули із сестрами. Смерть Друзілли	114
8. Розлучення із Лівією Корнелією Орестіллою. Зміна оточення. Шлюб Калігули з Лоллією Павлиною й нове розлучення. Ставлення Калігули до видовищ. Будівництво за Калігули	118
9. Цезонія — четверта дружина й останнє кохання Калігули. Дивовижний міст у Байях. Святкування ювілею битви біля мису Акцій. Калігула звільняє відразу двох консулів. Похід у Галлію й Германію	122
10. Змова Гетуліка й Лепіда. Скасування походу в Германію і Британію. Правда й вигадки в розповідях Светонія Транквілла	126
11. Страта мавретанського царя Птолемея. Сенатори благають Калігулу повернутися до Рима. Введення нових податків	129
12. Народження доньки. Нові змови. Убивство Калігули	132

Клавдій

1. Перші роки життя. Клавдій за Октавіана Августа і Тіберія. Клавдій за Калігули. Розповіді про гоніння на Клавдія і його справжнє становище при дворі	139
2. Убивство Калігули й прихід Клавдія до влади	145
3. Змови проти Клавдія. Реорганізація Клавдієм управлінського апарату	152
4. Судова система й правосуддя за Клавдія. Ставлення Клавдія до правосуддя	158
5. Клавдій-будівничий. Водогін Клавдія й нова гавань в Остії. Перепис населення. Співвідношення повноправних і неповноправних жителів імперії	162

6. Розширення кордонів імперії за Клавдія. Завоювання Мавретанії, приєднання Лікії, Памфілії та Фракії. Втручання Риму в справи Боспорського царства. Початок скорення Британії	166
7. Дії римлян у Германії. Успіхи полководця Доміція Корбулона. Клавдій дарує Корбулону тріумфальні відзнаки, але забороняє подальше ведення війни	172
8. Східна політика Клавдія	176
9. Неіталійці допускаються в сенат. Ставлення Клавдія до чужоземних звичаїв і вірувань. Спроби Клавдія відродити давні звичаї	180
10. Сімейне життя імператора Клавдія. Клавдій і Мессаліна. Загибель Валерії Мессаліни	183
11. Піднесення Агріпини й Палланта. Клавдій усиновлює сина Агріпини, Нерона, й одружує його зі своєю донькою Октавією. Боротьба Агріпини з Нарцисом	190
12. Останні дні імператора Клавдія і його смерть. Доля дітей і доля праць Клавдія	195

— • —

Тіберій

— • —

Тіберій Клавдій Нерон (*Tiberius Claudius Nero*, 16.11.42 р. до н.е. — 16.03.37 р. н.е.). Після всиновлення 26 червня 4 року н.е. Октавіаном Августом іменував себе: Тіберій Юлій Цезар (*Tiberius Iulius Caesar*). Від 10 року н.е. починається карбування монет на честь Тіберія. На монетах він іменувався: Тіберій Цезар, син Августа, Імператор (*Tiberius Caesar Augusti F. Imperator*). Від 12 року — молодший співправитель імператора Октавіана Августа. Від 19 серпня 14 року до 16 березня 37 року — повноправний імператор август. Як імператор зазвичай іменувався: **Тіберій Цезар, син божественного Августа, Август Імператор** (*Tiberius Caesar Divi Augusti F. Augustus Imperator*), або коротше: **Тіберій Цезар Август** (*Tiberius Caesar Augustus*).

1. Історія роду Клавдіїв. Народження Тіберія, доля його батька і другий шлюб матері

Патриціанський рід Клавдіїв, з якого походив батько Тіберія, що мав, як і його син, ім'я Тіберій Клавдій Нерон, дав Риму багатьох видатних людей. Започаткував цей рід Аппій Клавдій «Сабін» (Appius Claudius «Sabinus»), який переселився до Рима 504 року до н.е. із сабінського міста Регілл (Regillum) і відразу ж був прийнятий до стану римських патриціїв.

Ця людина прославила себе багатьма подвигами. Саме завдяки йому ще зовсім молода* Римська республіка змогла протистояти спробам останнього римського царя Тарквінія Гордого повернути собі владу. Знаменитими були й багато інших предків Тіберія. 280 року до н.е. римляни зазнали поразки від епірського царя Пірра й уже зважилися укласти з ним мир. Тоді один із предків Тіберія — Аппій Клавдій «Сліпий» (Appius Claudius «Caecus»), хоча вже був старим, сліпим, немичним і навіть ходити не міг, велів принести себе на ношах у сенат і зумів переконати senatorів не укладати миру. Римляни в тій війні перемогли й підкорили собі всю Південну Італію, а про мудрість Аппія Клавдія «Сліпого» з гордістю згадували ще багато століть. Ще один предок Тіберія, Клавдій Кавдік, 264 року до н.е. на початку Першої Пунічної війни уперше в історії Риму вторгся з військом за межі Італії, вибив карфагенян із сицилійського міста Мессани й здобув першу в цій війні перемогу. Під час Другої Пунічної війни один із

* Вигнання останнього римського царя Тарквінія Гордого і проголошення Римської республіки сталося 509 року до н.е. Докладніше про це — в моїй книзі «Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників».

предків Тіберія, консул Тіберій Нерон, розгромив армію Газдрубала, брата карфагенського полководця Ганнібала.

Такими були предки Тіберія.

Тіберій народився 16 листопада 42 року до н.е. Батько майбутнього імператора певний час командував флотом Юлія Цезаря, потім з волі Цезаря його обрали одним із понтифіків і призначили намісником Галлії. Він не брав участі у змові, що спричинила загибель диктатора, і, здавалося, не мав причин бути невдоволеним Цезарем, однак після вбивства Юлія Цезаря запропонував нагородити тирановбивць.

Складно пояснити, чому він так вчинив, — чи тому, що мріяв про відновлення колишньої республіканської форми правління, чи тому, що сподівався в такий спосіб зберегти свою частку влади. У ті дні багато знатних римлян поводитися так само — раптово переходили з одного табору до іншого. Незабаром Тіберій Клавдій Нерон знову пристав на бік цезаріанців. Оголошені тріумфірами проскрипції його не зачепили. Аж до 41 року до н.е. йому завжди таланило бути на боці переможців. Лише 41 року до н.е., коли розпочалася Перузійська війна між братом тріумвіра Марка Антонія, Луцієм Антонієм, і Октавіаном, Тіберій Клавдій Нерон, якого щойно обрали одним із преторів, припустився помилки, підтримавши того, кому судилося зазнати поразки. Він пристав до Луція Антонія й обороняв із ним Перузію, а коли інші здалися, продовжив боротьбу, втікши спершу до Пренести, а звідти перебравшись до Неаполя. За словами Веллея Патеркула, йому вдалося розпалити війну в Кампанії, обіцяючи *«своє заступництво тим, хто втратив землю»*. Бажаючи якнайшвидше зібрати армію, він, якщо вірити Светонію Транквіллу, навіть намагався *«закликати до свободи рабів»*, але створити боєздатну армію не зміг. Після того як Октавіан захопив Перузію і підступив зі своїми легіонами до Кампанії, *«війну цю»*, як образно висловився Веллей Патеркул, *«було поховано й розсіяно»*.

Через цю помилку батька дитинство Тіберія було важким. 41 року до н.е. розпочалася Перузійська війна. Після здобутих на початку війни декількох перемог прибічники його батька зазнавали поразку за поразкою. Не спромігшись підняти на боротьбу з Октавіаном жителів Кампанії, батько Тіберія мусив тікати разом із дружиною й маленьким сином на Сицилію до Секста Помпея. Звісно ж, Тіберій тоді не міг розуміти суті того, що відбувалося, але, можливо, страх його батьків, вимушених рятуватися втечею, відбився на його характері.

Тіберій був із батьками під час їхньої втечі, й у Неаполі, коли вони ховалися на кораблі від переслідувачів, він ледве не виказав їх своїм плачем. Проте все обійшлося. Переслідувачі їх не помітили, й вони благополучно дісталися до рятівних берегів Сицилії.

На Сицилії Тіберія Клавдія Нерона і його родину прийняли добре. Маленькому Тіберію Помпея, сестра Секста Помпея, подарувала плащ, пряжку й золоті булли — порожні золоті кульки, що їх діти знатних римлян носили як амулети. Лівія, мати Тіберія, потім дбайливо зберігала ці речі й, як повідомив Светоній Транквілл, навіть у його час, тобто більш ніж сто років потому, ці речі залишалися на колишній віллі Тіберія в Байях. Та попри досить привітну зустріч, Тіберій Клавдій Нерон із Секстом Помпеем не поладнали. Тіберій Клавдій Нерон образився, що його не одразу допустили до Секста Помпея і не виділили йому почесний ескорт із лікторів (хоча термін його преторських повноважень минув, він усе ще претендував на звання претора, якому такий ескорт належав). Посварившись із Секстом Помпеем, він перебрався в грецькі землі до Марка Антонія, який збирався воювати з Октавіаном. Там його теж зустріли досить привітно. Одначе тріумвіри не розпочали війни, як він сподівався, а змогли домовитися. Після відновлення згоди між тріумвірами Тіберій Клавдій Нерон повернувся до Рима разом із Марком Антонієм. Проте там на нього чекало те, чого він навряд чи міг очікувати, — тут, у Римі, йому довелося поступитися Октавіанові своєю дружиною Лівією Друзіллою, яка вже народила йому сина Тіберія й була вагітною другою дитиною (Друзом Старшим). Невдовзі після цього примусового розлучення батько Тіберія помер.

Від душевних переживань? Від хвороби? Від отрути?..

Хто знає? Відомостей про це не збереглося. Та хай там як, але після розлучення він не докучав своєю присутністю ані колишній дружині, ані її новому чоловікові — могутньому тріумвіру.

Шлюб Лівії Друзіллі й Октавіана виглядав досить дивно. По-перше, Лівія належала до клану затятих супротивників Октавіана. По-друге, Октавіан відібрав її у чоловіка на шостому місяці вагітності. По-третє, він одружився з нею того самого дня, коли його попередня дружина, Скрибонія, народила йому доньку Юлію (Юлію Старшу). Для Октавіана це був шлюб з кохання. Чи був це шлюб з кохання для Лівії?.. Про це не знає ніхто. Проте навіть якщо згодом вона й покохала Октавіана, то спершу, вочевидь, мусила просто підкоритися.

Чи, можливо, вона сама спокусила Октавіана? У нас занадто мало відомостей для будь-яких припущень. Єдиною людиною, яка могла би відповісти на це запитання, була сама Лівія, а вона зберегла при собі свої таємниці й не залишила жодних щоденників чи спогадів.

2. Дитинство. У домі Марка Галлія. Входження в дім Октавіана. Підкорювач норікців, ретів, вінделіків, паннонців та інших народів

До 33 року до н.е. Тіберій мешкав у домі сенатора Марка Галлія. Коли Галлій помер, він залишив заповіт, за яким усиновив Тіберія і оголосив його своїм спадкоємцем. Дев'ятирічним хлопчиком Тіберій уперше виголосив промову з ростральної трибуни — поминальну промову над своїм названим батьком.

Тіберій спадок прийняв, але від імені Марка Галлія незабаром відмовився, оскільки Галлій колись був супротивником Октавіана. Безсумнівно, вирішив так вчинити не сам хлопчик, а його мати.

Перші два шлюби Октавіана тривали недовго, але його шлюб із Лівією виявився надзвичайно міцним. Хоча Лівія й не народила Октавіану дітей, її вплив на чоловіка з часом тільки посилювався. Її молодший син Друз Старший від народження зростав у домі Октавіана. Після смерті Марка Галлія Лівія забрала до себе й Тіберія.

Октавіан не всиновив дітей Лівії, але ставився до них добре.

Створений 43 року до н.е. Октавіаном, Марком Антонієм і Марком Лепідом тріумвірат 36 року до н.е. перетворився на дуумвірат, коли Октавіан відсторонив від влади Марка Лепіда, забравши собі його провінції. Утім, розділити владу на двох колишні тріумвіри також не спромоглися. 32 року до н.е. між Октавіаном і Марком Антонієм розпочалася війна, переможцем з якої вийшов Октавіан, котрий приєднав собі наприкінці літа 30 року до н.е. усі володіння Марка Антонія й царство його дружини, єгипетської цариці Клеопатри.

Під час тріумфу Октавіана після перемоги над Марком Антонієм і Клеопатрою 13-літній Тіберій супроводжував колісницю Октавіана

верхи на лівому підпряжному коні, на правому підпряжному їхав Марцелл — син зведеної сестри Октавіана, Октавії Старшої. Це була така честь, про яку будь-який інший римлянин міг тільки мріяти!

Досягши повноліття, свою діяльність у сенаті Тіберій розпочав з того, що виступав захисником у декількох важливих судових процесах. Зокрема, захищав каппадокійського царя Архелая* та жителів міста Тралли у Фессалії (область у Греції). Тіберій також підтримував прохання про допомогу жителів острова Хіос і міст Лаодікеї й Фіатіри, потерпілих від сильного землетрусу.

Тогочасну діяльність Тіберія не слід порівнювати із роботою сучасних адвокатів, котрі беруться за гроші відстоювати інтереси хоч якого клієнта. Ні! Тіберій не хапався за будь-яку справу, і його кінцевою метою не були гроші! Подарунки за це йому, звісно ж, діставалися, і подарунки досить щедрі, — так було заведено. Але річ була не в подарунках!

Виступи в суді вважалися першим кроком у майбутній політичній кар'єрі кожного знатного римського юнака. Тут він міг вирізнитися красномовством і ерудицією, показати вміння логічно мислити й аналізувати. Важливо було й правильно визначити, кого варто підтримати, чиє прохання треба відхилити, а проти кого навіть виступити обвинувачем, щоб здобути симпатії римлян. Виступи Тіберія були ретельно продуманими, адже юний Тіберій, звісно ж, мав достатньо досвідчених радників. Кожний такий виступ використовувався для зміцнення його авторитету.

* Розташоване на південному сході сучасної Туреччини царство Каппадокія було на той час цілковито залежним від Риму. Царя Архелая звів на престол Каппадокії 36 року до н.е. триумвір Марк Антоній, який стратив його попередника — царя Аріарата X. Однак 30 року до н.е. після поразки і загибелі Марка Антонія у війні проти Октавіана, законність повноважень Архелая поставили під сумнів, тож йому довелося їхати до Рима і смиренно просити затвердити його на престолі. Розгляд питання відбувався у сенаті, який слухняно виконував волю Октавіана, і свій виступ на підтримку Архелая Тіберій, звісно ж, погодив із Октавіаном. Усе виглядало так, ніби сенат дослухався до думки Тіберія. Утім, пояснювалося все не так прагненням Октавіана й Тіберія вирішити все справедливо, як насамперед прагматизмом. Римляни не бачили тоді вигоди в усуненні цього слухняного ім царя. Однак за кілька десятиліть потому ситуація змінилася, і 17 року н.е. царя Архелая, який правив Каппадокією на той час уже понад 50 років і був немичним старцем, викликали до Рима, де Тіберій, який став імператором, оголосив Архелая позбавленим влади, а його царство перетворив на римську провінцію.

Однаке найбільше зміцнило авторитет Тіберія виконання двох особливих доручень імператора Октавіана Августа. По-перше, Тіберій налагодив регулярний підвіз хліба в Рим. А завдання це було досить нелегким. Нестача хліба, викликана занепадом сільського господарства після тривалої громадянської війни, призвела до голодних бунтів і, як писав Светоній Транквілл, навіть змусила Октавіана тимчасово виселити з Рима *«всіх работоргівців із їхніми рабами*, ланіст із гладіаторами, всіх іноземців, окрім лікарів і вчителів, і навіть частину рабів»*. По-друге, Тіберій успішно здійснив доручену йому Октавіаном ревізію ергастулів** по всій Італії, *«господарі яких здобули загальну ненависть тим, що захоплювали й тримали в ув'язненні не тільки вільних подорожан, а й тих, хто шукав таких притулків зі страху перед військовою службою»*.

Звісно ж, і організацію постачання Рима хлібом, і ревізію ергастулів Тіберій здійснював не один. Наївно думати, що Октавіан Август доручив настільки відповідальні й важливі справи юнакові, не надавши йому надійних помічників. Однак уся слава дісталася Тіберію. Утім, Тіберій і сам учився науці управління — й учився швидко.

Військову службу Тіберій почав військовим трибуном 27 року до н.е. під час походу Октавіана Августа на іспанське плем'я кантабрів. Оскільки Тіберій був тоді ще підлітком — його участь у поході була суто символічною, але повів він себе гідно. Через декілька років, переконавшись у здібностях Тіберія, Октавіан доручив Тіберію, який на той час подорослішав і набрався досвіду, набагато відповідальнішу справу. 20 року до н.е. Тіберій очолив похід римських військ на Схід, де він повернув вірменське царство союзникові римлян царю Тиграну й у своєму таборі перед військами поклав на нього корону від імені Риму. Октавіан, що прибув тоді із Рима до Азії, перебував

* У цій цитаті Светонія Транквілла важливо зауважити, що тимчасово виселивши з міста через нестачу продовольства всіх рабів, привезених до Рима для продажу, Октавіан не міг так само вчинити з усіма іншими рабами. З тих рабів, які вже обслуговували римлян, тимчасово спровадили з міста тільки частину, адже взагалі без рабів римляни обійтися не могли — майже всі роботи, особливо важкі і брудні, у Римі виконували саме раби.

** Ергастул (ergastulum) — каторжна в'язниця або бараки тюремного типу. В ергастулах зазвичай тримали рабів, зайнятих на важких сільськогосподарських або гірничорудних роботах, рабів, які провинилися, а також рабів, схильних до втечі. Звісно, саме в ергастули потрапляли і вільні громадяни, захоплені розбійниками.

неподалік від місця подій і був наготові взяти справи у свої руки, але безпосереднє командування військами, ведення переговорів із парфянами й укладення миру доручив своєму пасинкові. І не помилився. Двадцятидворічний Тіберій проявив себе і як полководець, і як здібний дипломат, домігшись укладення миру, вигідного і Парфії, і Риму. Римсько-парфянський кордон залишався мирним майже 80 років. Згідно з укладеним тоді договором, парфяни погодилися повернути римлянам всі захоплені в попередніх війнах військові реліквії й усіх полонених. Навесні 20 року до н.е. Тіберій прийняв від парфянських послів римські знамена, відбиті парфянами 53 року до н.е. в Марка Красса й 36 року до н.е. в Марка Антонія. Понад те, парфянський цар як гарантію майбутнього довгого миру відправив у Рим почесними заручниками декількох своїх родичів. Значення цієї події було надзвичайно великим. Повернення знамен і укладення почесного миру з Парфією увічнили на римських монетах. Рим радів, а слава Тіберія зростала.

Успішно впоравшись зі справами в Азії, Тіберій отримав від Октавіана Августа нове, не менш важливе доручення. За наказом Октавіана він кілька років управляв Кошлатою Галлією (Gallia Comata) — нещодавно скореними римлянами землями Трансальпійської Галлії, названої Кошлатою (Comata) за те, що чоловіки там мали довге волосся, заплетене у коси. На тій території панував неспокій через розбрати місцевих вождів і набіги сусідніх варварських племен. Щоб навести лад у провінції, Тіберію подеколи доводилося діяти не тільки словом, а й силою.

Це були перші війни, які Тіберій вів не під чияюсь орудою, а уже самостійно. Перші, але аж ніяк не останні — воювати йому довелося чимало...

Кінець I ст. до н.е. був часом грандіозних походів. Рим стрімко розширював кордони своїх володінь. Ще за часів пізньої республіки Гай Юлій Цезар за кілька років завоював для Риму всю Галлію. Раніше римськими провінціями були лише Цизальпійська Галлія, розташована в північній частині сучасної Італії, і Нарбонська Галлія — досить вузька смуга земель на узбережжі Середземного моря від Альп до Піренейів. Після походів Юлія Цезаря під владою Риму опинилися вже всі галльські землі — до колишніх завоювань додалися Лугдунська Галлія, Аквітанія й Бельгіка, що займали центральну й північну частини сучасної Франції, сучасну Бельгію й частину су-

часної Німеччини. Вбивство Юлія Цезаря й наступна громадянська війна призупинили римську експансію. Утім, здобувши перемогу в громадянській війні й усталивши свою владу, Октавіан Август продовжив політику свого названого батька.

Сам він після завершення громадянської війни воював мало — лише одного разу очолив похід проти кантабрів і астурів для завершення завоювання Іспанії. Надалі Октавіан Август здійснював загальне управління імперією, а ведення війн доручав своїм полководцям. У цей час яскраво виявилися полководницькі таланти Тіберія і його брата Друза Старшого. Оскільки вони були його пасинками, синами його коханої дружини, Октавіан не остерігався, що, здобувши владу над легіонами, вони спокусяться й на верховну владу. Друз Старший і Тіберій отримали достатньо військ і майже цілковиту свободу дій.

Звиклі діяти злагоджено й битися шеренгами, використовуючи для облоги фортець найсучаснішу на ті часи техніку, римляни мали величезні переваги над «варварами», чиї землі вони завойовували. Проте навіть за всіх цих переваг роль полководців була надзвичайно важливою — перемогу забезпечували не тільки війська, а й уміле керування ними, адже завойовники скрізь зустрічали запеклий опір, і там, де полководець виявляв безпечність, римляни зазнавали невдач. Так, 16 року до н.е. германці завдали поразки римському полководцеві Марку Лоллію, заскочивши того зненацька. Доценту розгромити римлян германцям тоді не вдалося, але вони захопили орла (знамено) п'ятого легіону, що було величезною ганьбою для римлян. Ситуацію врятував Октавіан Август, надіславши туди підкріплення.

Ані Тіберій, ані його брат таких помилок, як Марк Лоллій, не припускалися. За ними були лише перемоги.

16 року до н.е. римський полководець Публій Силій Нерва за наказом Октавіана Августа завоював царство Норік. В 15–12 роках до н.е. Тіберій разом зі своїм братом Друзом Старшим розвинули цей успіх і приєднали до Риму царства Рецію й Вінделікію, а також завершили скорення германських земель на захід від Рейну. Як писав про це Веллей Патеркул: *«Здійснивши облогу численних міст і фортець, завзято борючись у відкритому бою, радше з небезпеками, ніж із втратами для римського війська, вони приборкали, проливши ріки крові, численні народи, захищені непрохідною місцевістю й жорстокі до лютисті»*. Місцеві ополчення, абияк озброєні й погано вишколені, не могли стримати цього натиску. Норік і Реція стали римськими

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.